

Çöplükler ve Gelin Odaları

Soru: *Tertipli ve düzenli yaşamının gönül intizamıyla bir münasebeti var mıdır? Özellikle birkaç talebenin beraber kaldığı bazı evlerde, özel ya da resmi pansiyonlarda ve kredi yurtların bazı odalarında görülen dağınıklık oralarda kalb ve ruh hayatının istenen seviyede olmamasından mı kaynaklanmaktadır?*

Cevap: Tertip; sıralama, tanzim etme, usûl, nizâm, tarz ve düzen gibi manâlara gelmektedir. İnsanların ölçülü, dengeli ve düzenli bir hayat sürmeleri için en uygun kural ve kaideleri vaz' eden İslâm adeta bir tertip dinidir. Her işi sırasına göre ve bazı kâidelere bağlı olarak yapma disiplini de diyebileceğimiz tertip, hemen bütün ibadetlerin içine de sinmiş ve onların önemli bir rüknü olmuştur. Abdest esnasında uzuvları Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen sıraya göre yıkamaktan ezan ve kâmet cümlelerini bir usûlle söylemeye, tekbir almadan rükua gitmemek ve rükua varmadan da secde yapmamak gibi namazdaki hareketlerde bir sıra takip etmekten namaz kıraatinde sureleri Kur'ân'daki dizilişlerine uygun şekilde okumaya ve Hac'da Safa ile Merve arasında sa'y ederken önce Safa'dan başlayıp Merve'de bitirmekten Akabe Cemresini taşlamanın akabinde önce kurban kesip daha sonra tıraş olarak ihramdan çıkmaya kadar ibadetlerin hemen hepsinde bir tertip söz konusudur.

İnsan Mahiyetindeki Nizâm Çekirdeği

Düzen kelimesi de, bir usûle tâbî tutmak, dağınıklıktan kurtarmak, sistem, uyum ve nizâm manâlarını ifade etmektedir. Aslında, bütün bu manâları birden ihtiva eden “nizâm” tabiri daha şumüllüdür; “düzen” sözü, “nizâm” kelimesini tam karşılamaz ama bugün bunlar birbirinin müteradifi (yazılışı ayrı, fakat mânası aynı olan kelime) olarak kullanılmaktadır.

İster tertip ve düzen diyelim istersek de daha kuşatıcı olan nizâm kelimesiyle ifade edelim, kainata baktığımızda bir âhenk, uyum ve intizam görürüz. Her varlık kendi azalarıyla bir âhenk ve bütünlük içinde olduğu gibi, bütün kâinat da kendini meydana getiren parçalarla mükemmel bir âhenk ve bütünlük içindedir. Kâinatı bir nizâm ve intizama göre var eden Allah Teala insanın tabiatına da düzen ve nizâm ruhu koymuş; onu mahiyet itibarıyla çok düzenli ve çok mükemmel yaratmıştır. İnsana, kendini okuduğunda, mahiyetine yerleştirilen nizâm ruhunu görebilecek ve dolayısıyla çevresini de kendine benzeterек düzenli bir hayat sürebilecek bir istidad bahşetmiştir.

Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) “Her çocuk, İslâm'a yatkın olarak, selim fıtrat üzere dünyaya gelir” buyurmaktadır. Demek ki, Allah Teala insana, iyilik ve kötülüklerle dolu dünya hayatında iyilikten yana tercih yapabilecek bir kabiliyet (vicdan) vermiştir. Fıtratını korumuş ve bozulmamış her insan iyiden yana tavır almaya ve Allah'ın ayetlerini akıl ve kalb yoluyla kavramaya meyillidir. Şeytanların hücumlarına maruz kalarak onlara yenik düşmeyen her insan İslâm üzere yaşayacaktır. Zira, İslâm bir manâda intizamın, düzgünlüğün ve ahengin adıdır; insan da düzgünlüğe ve istikamete açık yaratıldığından dolayı, İslâm onun fıtratındaki icmâlin tafsîli manâsına gelmektedir.

Bu zaviyeden, düzen duygusu ve intizam ruhu insanın mahiyetinde mündemiçtir. O duygu ve ruh bazı kimselerde çabucak inkişaf eder. Bazen, daha yedi-sekiz yaşındaki bir çocuk yatağını düzeltir, elbiselerini toplar ve odasına çeki düzen verir. Çünkü, o çocuk, tabiatında var olan nizâm çekirdeğinin inkişafı için uygun bir zemin bulmuştur. Düzenli ve tertipli bir ailede yetişmiş ve annesinden bir kere görünce o da intizam düşüncesini beslemiştir. Neticede, kendinden beklenmese bile, şayet mutfakta dağınık duran kap kaçak

varsa onları düzenlemeye, elinden geldiği kadar etrafı derleyip toplamaya alışmıştır.

Ailede Tertip ve Düzen

Evet, nizâm ruhunun inkişaf etmesi için insanın neşet ettiği çevre çok önemlidir; çünkü her insan kendi yetiştiği kültür ortamının çocuğudur. Bazen bir insanın ruh yapısı itibarıyla düzene açık bulunması, onun bir nizâm insanı olması için kâfi gelmeyebilir. Onun az da olsa bir terbiyeden geçmesi, mahiyetinde mündemiç bulunan o mevzuyla alâkalı sistemlerin inkişaf etmesi, yani tabiatındaki icmâlin bir tafsîl görmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle, bir insanın özünde düzen duygusu olsa da, o duygunun hal, tavır ve hareketlere yansması bir düzen ortamında büyümesine, görgülü bir aile veya aileler topluluğu içinde, düzenli bir pederşâhî veya cedşâhî yuvada neş'et etmesine bağlıdır. Bir insanın, çocukluktan itibaren düzenli bir hayata alıştırılması, gelecekte yükleneceği vazifeleri eksiksiz olarak yerine getirmesi bakımından çok mühimdir. Ailenin, yeme-içme ve yatıp-kalkma hususlarında, tatbîk ettiği ve uyageldiği bir düzeni varsa ve insan, büyüklerinde bir nizâm ve intizam görüyorsa, onun hayatı da, evde ve evin dışında fevkalâde âhenkli olarak sürer gider. Yoksa, büyük bir ihtimalle o, evden aldığı bu âhenksizliği toplum içinde de uğradığı her yere götürür ve hep bir huzursuzluk kaynağı olur. Belli bir yaşta, nizâm ve intizâm şuuruna ulaştırılmamış nesiller; ne kadar kabiliyetli olurlarsa olsunlar, bütün hayatları boyunca, tek-elli, tek-ayaklı gibi yaşarlar. Çok defa bu âhenksizlik, onların rûh ve kalbine de işleyerek, zevk-i ruhaniyi kaybetmelerine de sebebiyet verir.

Haddizatında, bir insan hangi ilim sahasında ihtisas yaparsa yapsın, şayet bir bakkal dükkanı civarında ya da bir kahvehane etrafında neş'et etmişse, onun fiziğinin, kimyasının veya biyolojisinin içinde o bakkaldan bir çeşni bulabilir, o kahvehaneden bir tad, bir renk veya bir desene şahit olabilirsiniz. İnsan ilahiyat tahsili yapmış olsa bile, eğer çiftçilikle meşgul olunan bir yerde büyümüşse, onun dünyasında ve o ilahiyat ikliminde saban, çomak, boyunduruk ve Erzurum ifadesiyle, samı, sambağı görebilirsiniz. Yani, o kültür ortamı insanın tahsil hayatına da tesir eder. Dolayısıyla, her insanın ruhunda mündemiç olan düzen duygusunun tafsîl edileceği

ve açılma imkanı bulacağı bir çevreye ihtiyaç vardır. O çevreyi bulamayanların nizâm insanı olmaları da bir hayli zordur.

Ayrıca, bir insan bir takvime göre yaşamaya alışmış ve kendini programlı bir hayata alıştırmışsa, o insan bulunduğu yerin tertip ve düzeni hususunda da hassas davranır. Meselâ, her gün namaz kılan ve ibadetlerini hiç aksatmayan insanın bir ibadet düzeni var demektir. Bu düzenin mutlaka hayatın diğer alanlarında da tezahürleri olacaktır. Cenâb-ı Hak'la münasebetlerini kavî tutan, evrâd ü ezkârını hiç aksatmayan, duaya ayırdığı vaktine sadık kalıp her gün bir müddet Cenâb-ı Hakk'a münacatla ömrünü bereketlendiren, gece ve gündüzünü belli kurallara bağlı geçiren ve kalbî-ruhî hayatını böyle bir nizâma göre programlayan insanın sair zamanlarda düzensiz ve rastgele yaşaması düşünülemez. Kalb ve ruh hayatı adına düzenli bir insanın, dışa vuran zâhirî yanları itibarıyla kendine ters hareket etmesi ve dağınıklığa düşmesi söz konusu olamaz. O insan, ibadet ü tâatinde her şeyi yerli yerine koyduğu gibi, maddî dünyasındaki eşyayı da kendi yerlerine koyar ve tertip, düzen ve ahenk içinde yaşamakta hiçbir zorluk çekmez.

Miskinler!

Bir Türk atasözünde, "Arslan yattığı yerden belli olur" denir. Evet, tilkiler de kendi inlerinden bellidir. Kalb ve ruh dünyası adına bir düzene ulaşamamış insanın –büyük çoğunluk itibarıyla– maddî dünyada nizâm ve intizama alışması da çok zordur. Böyle bir insan hep bekler ki, çevresindeki düzeni başkaları sağlasın, halâyıkları olsun onun, kapı kulları ve hizmetçileri etrafında dörsün... Masasını bir başkası silsin, odasını biri gelip temizlesin... hatta evindeki kapı kaçağı bile başka insanlar yıkayıp dizesin. Sürekli başkasının iş yapmasını bekleyen bu tembel ruh, kendi ellerini hiçbir şeye dokundurmak ve hiçbir işin ucundan tutmak istemez. Çoğu zaman bu hal ve hareketlerinin arkasında büyük bir gurur ve kibir vardır. Kendini çok daha önemli ve fevkalâde işlerin adamı olarak görür. Meselâ; fihrist okuyup kitap telif etme konumunda muallâ, müzekkâ ve müberrâ bir insan olduğunu düşünür; diğer işleri ayak takımı kimselerin yapması gerektiğine inanır ve içine düştüğü ukalâlık sebebiyle, o türlü şeylere tenezzül etmeyen bir mütekebbir gibi davranır. Dolayısıyla, onda düzen duygusu

inkişaf etmez, nizâm kabiliyeti gelişip hal ve hareketlerine yansımaz. Neticede o, yatar kalkar bir hizmetçi arar; yatağından doğrulduğu an “Ah keşke bir insan olsa da, şu yatağı-döşeği düzeltse, şu çarşafı-yorganı katlasa!” düşüncesiyle dolar. Bağışlayın, işte bu türlü insanların haline denebilecek bir şey varsa, o da “miskinlik” olsa gerektir.

Oysa, bütün mübarek uzuvlarıyla uhrevî âlemlere açık olan Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ellerini suya daldırıp evinin kabını-kaçağını yıkamaktan geri durmuyor, ev işleriyle de meşgul oluyordu. Hazreti Aişe validemizin ifadesiyle, “Allah Rasûlü evinde, herhangi bir insan gibi davranırdı. Kendi elbisesini yamar, ayakkabılarını tamir eder ve ev işlerinde hanımlarına yardımda bulunurdu.” O, bir taraftan savaşa katılıyor ya da tebliğ vazifesinin gereklerini yerine getiriyor; diğer yandan da, çocukların terbiyesi ile meşgul oluyor ve ev işlerinde ezvâc-ı tâhirâta yardım ediyordu. Bu iş, belki bir ev süpürmek, belki de yıkanmış çamaşırları sıkıyordu. Keyfiyeti ne olursa olsun, Allah Rasûlü bu işleri yapmıştı. Zira O, bir fitrat insanıydı ve O’nun bu hareketi asla zillet de değildi. Hatta, öyle bir tabiatı vardı ki, elalem bir iş yapıyorsa, O da mutlaka o işin bir ucundan tutuyor; meselâ, kırdan yemek yapılacaksa, O da “Bari, ben de odun toplayıp bir ocak yakayım” diyordu. Mescid yapımında, herkes bir kerpiç taşıırken O iki kerpiç taşıyordu. Allah Rasûlü, bunları yaptığı sırada, O’nun adı cihanın dört bir yanında anılıyor; herkes O’ndan ve getirdiği dinden bahsediyordu. O zamanını öyle tanzim etmişti ki, çok mühim sorumlulukları arasında, bu gibi işlere de fırsat bulabiliyordu. Aynı zamanda bu, Rasûl-ü Ekrem Efendimizin ruhundaki düzen aşkının ve nizâm heyecanının dışa vurması demekti.

İç-Dış Münasebeti

Evet, insanın amel ve davranışlarıyla iç hayatı arasında birbirini destekleyici ve düzenleyici bir münasebet vardır. Davranışlarıyla ruhun emrinde olan talihliler, hep Yaradan’ın hoşnutluğuna, insanlık ve fazilete doğru yol alırlar; onların pusulaları daima aynı mihraba işaret eder, hareket ibreleri de hep aynı rotayı gösterir. Onlar, en ince teferruatına kadar, fevkalâde bir titizlikle bütün mükellefiyetlerini yerine getirirler; iç âlemleri itibarıyla durmadan bir

buhurdanlık gibi tütmele beraber, dış dünyalarında da nizâm ve âhenkle yaşarlar. Ruh dünyasındaki düzen ile hayatın değişik sahalarında bir nizâm insanı olma arasındaki münasebetin en güzel örnekleri selef-i salihîn efendilerimizin halleridir. Meselâ, Hazreti Ömer Efendimiz'in kalb ve ruh âlemindeki tertip ve düzen içtimaî hayatına da aksetmiştir. O her alanda tam bir nizâm insanıdır. İslâm müesseseleri tarihine hediye ettiği adalet sistemi, ordu düzeni ve modern devlet yapısının esası, çekirdeği sayılabilecek teşkilatlar onun gönül intizamının birer yansımasıdır. Temelini attığı müesseseler Hazreti Ömer'in ruhundaki düzen aşkının ve nizâm heyecanının dışa vurmasının neticeleridir.

Gönül intizamına ulaşamamış insanlar ise, sürekli düzensiz, nizâmsız, derbeder ve perişan kimselerdir. Onlardan birini bir yere koyduğunuz zaman orayı çöplük haline getirir. Onun ibadetlerinde bir intizam olmadığı gibi kaldığı yerde de düzen namına hiçbir şey görülemez. O, namazı çok zorlanarak kılıyor ve orucu da kerhen tutuyordur. Evrâd ü ezkârı başından savarcasına okuyor; okuduklarını ruhunda hiç duymuyor ve duymamayı dert de edinmiyordur. Allah'a yaklaşma diye bir hedefi ve derdi yoktur; çünkü ruhunda nizâm yoktur.

Ne var ki, iç-dış münasebetini ve için dışa aksetmesini de mutlak manâda ele almamak gerekir. Bazen, tertip ve düzen insanı olmaya istidadı bulunanlardan kimileri, öyle bir kültür ortamında yetişemediklerinden dolayı bazı kabiliyetlerini geliştirememiş, içlerine icmâli olarak konunan nizâm duygusunu tafsîle taşıyamamış ve inkişaf ettirememiş olabilirler. Bununla beraber, selef-i salihîn bu zaviyeden değerlendirilirse, hemen hepsinde aynı intizamın görüleceği bir gerçektir. Meselâ, Hazreti Bediüzzaman'ın, belki sağlam bir sergisi bile olmamıştır; fakat, bir hasır olsun bulabilmişse onu mutlaka düzenli tutmuş; yamalı yorganını ve birkaç yerinde tamir izleri bulunan eski seccadesini katlama, bir kenara koyma tarzına varana kadar hep bir nizâm sergilemiştir. Çalışırken elbisesi kirlenmesin diye kollarına kolluk gibi bir şey takmış; iş görürken adeta bir mihnet urbası giymiştir. Cübbesi yamalıdır ama kat'iyen kirli ve şekilsiz değildir. Kitaplarının, tashih nüshalarının ve hatta dua kitabının yerleri de bellidir ve çok düzenlidir.

Yemekleri Siz Yapın, Bulaşıklar Bize...

Küçük bir evi birkaç arkadaşıyla paylaştığım dönemlerde talebe arkadaşların kaldığı bazı evlere de gider, misafir kalırdım. Beraber olduğumuz bazı arkadaşlar vardı ki, belki senelerce gidip gelme-me rağmen onlara bir yemek yapmasını bile öğretememiştim. Hatta, aralarında “Hocam, siz yemek yapın, kapları biz yıkayalım” diyenler vardı. Onları kınamıyordum; çünkü, o hallerini, yetiştikleri kültür ortamına, aile muhitine ve eğitim seviyesine veriyor; o zamana kadar onlarda düzen duygusunun inkişaf etmemiş olduğunu düşünüyor ve gücüm yettiğinde tertip ve düzene alıştırmaya çalışıyordum. Tertip ve düzene alışmamış talebelerin kaldığı bazı evler derbederdi ve münevver insanların meskûn bulunduğu bir ev olma havasından uzaktı. Fakat, oralarda da kitaplarla içli dışlı olunuyordu ve ilme açık duruluyordu. Her yanları mâmur değilse de, mâmur olan bu yanları vardı ve onun hatırına eksiklerine katlanılıyordu.

Fakat, öyle evler de vardı ki, her bölümü “gelin odası” gibiydi. Onların her köşesinden evrâd ü ezkâr sedası yükselir ve bu evlerin kutlu sakinleri her yeni güne, itmi’nan ve lezzet dolu duygularla başlardı. Kalblerinin balansını, imana ve Kur’ân’a göre ayarlamış bu talihliler, içlerindeki tertip ve düzenin akislerini evlerinin bütün köşelerine yansıtır ve misafirlerine sundukları ikramlarla beraber onlara göz zevkini de tattırırlardı.

Tertip ve düzen, özellikle toplu kalınan yerlerde kul hakkı zaviyesinden de çok önemlidir. Dikkatsiz yaşayanlar diğer insanları rahatsız ederler. Dağınıklık, hassas ruhlarda huzursuzluğa sebebiyet verir. Bir gün Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir mezarın kazılması sırasında elinde kazma bulunan şahsa işaret ederek “Şuraya iki kazma vursanız” gibi bir söz söyler. O sahabi efendimiz “Bu şekilde kalmasının bir mahzuru mu var ya Rasûlallah?” deyince Rasûl-ü Ekrem Efendimiz “Gözü tırmalıyor” der. İşte bazı umursamazlar vardır; gözleri mi görmüyor, yoksa tırmalanmayı mı hissetmiyorlar bilinmez, onlar dağınıklıktan rahatsız olmayabilirler. Fakat, o düzensizlik hali bir başkasını rahatsız ediyor ve onda gerilim yapıyorsa, ona sebebiyet veren insan kul hakkına girmiş olur. Bazen de “Başkası temizlesin, başkası düzenlesin” türünden duygu ve düşüncelerin neticesi olarak hareketsiz kalmak ve işin ucundan tutmamak diğer insanları –affedersiniz– akılsız ve aptal yerine koymak

gibi olur ki, bu da çok büyük bir saygısızlıktır ve aynı zamanda kul hakkını çiğnemek sayılır.

Nizâm ve Göz Zevki

Cenâb-ı Hak, müttakî kullarına Cenneti müjdelerken “Orada canınız ne isterse, gözleriniz hangi manzaralardan hoşlanırsa hepsi var! Hem siz burada devamlı kalacaksınız” (Zuhruf, 43/71) buyurmakta ve nefislerin iştihalarını şahlandıracak ve gözlerden içeriye lezzet olup akacak manzaralardan bahsetmektedir. Demek ki, nimetlerin suretlerinin de bir lezzet olarak gözden içeriye akması ve kalbe dökülen o görüntülerin insanın arzularını şahlandırması hem çok önemli bir husus hem de ayrı bir nimet. Evet, leziz bir yemek, hoş bir koku, muhrik bir ses nimet olduğu gibi güzel bir manzara da nimettir; bunlar sayesinde dil, burun ve kulak zevk aldığı gibi gözün de zevkten payı vardır. Göz zevkini tatmin eden en önemli unsurların başında da tertip ve düzen gelir.

Hasılı, Hazreti Bediüzzaman’ın işaret ettiği gibi, sürekli çalışan büyük bir fabrika ve her vakit dolup boşalan bir misafirhane olan bu kainat, çer-çöple ve süprüntülerle çok çabuk kirlenip içinde durulmaz hale gelmesi gerektiği halde, son derece parlak ve temizdir; adeta onda hiçbir lüzumsuz madde bulunmamaktadır. Kuddüs ismi şerifiyle bu kainatı küçük bir oda gibi temizleyen, tanzim ve tanzif eden Cenâb-ı Hak, tabiatın her sayfasını, seyretmeye doyulmaz bir güzellikle donatmakta ve bütün yeryüzünü güzel bir tablo gibi önümüze sermektedir. Bu manzarayı gören insanlar, özellikle de kainât kitabını okumaya ve esmâ-i ilahiyedeki bazı sırları anlamaya namzet bulunan mü’minler de gönül intizamıyla tertip ve düzeni buluşturmalı; birer nizâm insanı olarak yaşamalıdırlar.